

ACCESUL LA EDUCAȚIE AL COPIILOR DIN MEDII DEFAVORIZATE

GABRIELA NEAGU

Studiile recente sau cele realizate în cursul anilor '60-'70 arată că, în ciuda reducerii inegalităților veniturilor dintre diverse categorii de populație, generalizarea școlarizării, accesul la educație se caracterizează printr-o selecție socială și culturală accentuate. Pentru că explicarea inegalității accesului prin inegalități socioeconomice nu este suficientă, se impune o altă explicație: atitudinea părinților vizavi de școală, percepția lor asupra învățământului, interesul lor asupra gradului studiului copiilor lor etc. Acest articol analizează percepția societății noastre asupra accesibilității la educație. Am utilizat date prezentate în ancheta Diaagnoza calității vieții – mai 2006 (coord. prof. dr. Ioan Mărginean).

În ultimii ani, în țările occidentale, numărul studiilor privind situația copiilor a crescut în mod semnificativ. În paralel, au fost definite și activate strategii, măsuri de combatere a sărăciei în rândul copiilor, strategii în elaborarea cărora comunitatea științifică are un rol important.

În România, condițiile de viață ale copiilor au fost puțin studiate, deși în mai mult de jumătate din gospodăriile de la noi trăiește cel puțin un copil și aproximativ un sfert dintre aceștia trăiesc în sărăcie (Zamfir, 2005). Același studiu, referindu-se la relația dintre condițiile de viață ale copiilor din România și educație, a ajuns la concluzia că, în ultimii ani, asistăm la o tendință de accentuare a polarizării educaționale, între: o parte însemnată din populația de copii care finalizează doar nivelul obligatoriu de învățământ, fără perspective reale de integrare socioprofesională, și cealaltă parte, mult mai restrânsă, care parcurge toate nivelurile de învățământ creându-și astfel șanse ridicate de integrare socioprofesională (idem 2005). Una dintre măsurile considerate a avea cea mai mare eficiență în îmbunătățirea condițiilor de viață ale copiilor și nu numai o constituie facilitarea accesului la educație pentru toți, indiferent de particularitățile psihofizice, socioeconomice și familiale, etnie, sex, religie etc. Acțiunile întreprinse în acest sens trebuie însă să vizeze nu doar dezvoltarea infrastructurii educaționale, creșterea calității educației oferite de către școală sau creșterea transferurilor financiare dinspre bugetul de stat sau/și bugetele locale către copiii aflați în dificultate și familiile acestora, ci și schimbarea atitudinilor, comportamentelor populației vizavi de educație.

Experiența țărilor industrializate dovedește faptul că, în pofida diminuării inegalităților socioeconomice de la nivelul diferitelor categorii de populație, prelungirii

progresive a duratei obligatorii de școlarizare, creșterii calității educației oferite de către școală, inegalitățile de acces la educație dintre copiii aparținând unor medii sociofamiliale și economice diferite nu s-au diminuat semnificativ. Menținerea acestui tip de inegalități nu poate fi explicat doar prin diferențele dintre cantitatea de resurse financiar-materiale deținute de către indivizi, grupuri de indivizi sau prin existența sau inexistența unor abilități, aptitudini înnăscute pentru învățare sau pentru studiu. Încă de la începutul anilor '60, concluziile mai multor studii, cercetări, rapoarte bazate pe eșantioane reprezentative în care s-au utilizat metode complexe de analiză a datelor, al căror obiectiv a fost măsurarea influenței diferiților factori familiali, sociali, școlari asupra egalității/ inegalității accesului la educație, au ajuns la concluzia că atitudinea indivizilor vizavi de școală influențează semnificativ accesul și succesul în educație.

Una dintre concluziile de bază ale raportului Coleman, *Equality of Educational Opportunity* (1966), considerat a fi unul dintre cele mai importante studii de sociologia inegalităților educaționale, este aceea că, mai mult decât caracteristicile instituțiilor de învățământ (calitatea echipamentelor, calificarea personalului didactic, conținutul învățământului etc.), aspecte precum: interesul părinților pentru studiile copiilor, nivelul de aspirații al acestora, încrederea în școală influențează succesul în educație. În Marea Britanie, în aceeași perioadă, o serie de rapoarte realizate la solicitarea guvernului, între care raportul Robbins – *Higher Education* (1963) – și raportul Plowden – *Children and their Primary Schools* (1967) –, au constatat că inegalitățile dintre elevi în ceea ce privește accesul și performanțele educaționale sunt mai bine explicate prin „variabile de atitudine” (atitudinea părinților față de școală, față de viitorul educațional și social al copiilor lor) decât prin „variabilele obiective” (condiții de viață, nivel de educație al părinților, statut profesional etc.) În Franța, R. Boudon elaborează una dintre cele mai cunoscute teorii prin care este explicat mecanismul prin care un mediu sociofamilial și economic defavorizat favorizează sau, dimpotrivă, limitează accesul educației copiilor – *teoria inegalității de șanse de acces la educație*. Școala, este de părere Boudon, se caracterizează prin numeroase *puncte de bifurcație* care-i solicită pe indivizi să opteze, să decidă asupra continuării studiilor după finalizarea unui nivel sau ciclul de școlarizare sau pentru abandonarea acestora, asupra tipului de școală, profil, specializare pe care dorește să-l frecventeze etc. Deciziile, strategiile adoptate de indivizi vor fi diferite, pentru că mediul sociofamilial și economic de proveniență al acestora este diferit. Fiecare individ, grup de indivizi sau categorie de indivizi va căuta combinația care i se potrivește cel mai bine dintre: beneficiile educației, costurile financiare, materiale, sociale, psihologice și riscurile pe care le presupune investiția în educație. Potrivit lui Boudon, indivizii proveniți din medii socioeconomice și familiale defavorizate au tendința de a supraaprecia costurile și riscurile și de a subaprecia beneficiile educației, în timp ce cei favorizați din punct de vedere socioeconomic și familial vor proceda exact invers. Astfel, potrivit acestei teorii, inegalitățile sociale în fața educației se explică, mai degrabă, prin acțiunile, strategiile individuale și mai puțin

prin modul de funcționare a școlii. Concluzia sociologului francez este aceea că inegalitatea de șanse educaționale și socioprofesionale nu pare afectată în mod semnificativ de dezvoltarea societății industriale (Forquin, 1980).

Studii recente asupra sistemelor de învățământ din țările industrializate evidențiază faptul că acțiunile, strategiile individuale și familiale, relațiile dintre familie și școală nu și-au diminuat cu nimic din influența asupra accesului la educație al indivizilor. Astfel, în țări precum Germania, Italia, Marea Britanie inegalitățile sociale în fața educației se explică, cel mai adesea, prin alegerile pe care le fac indivizii între diferite instituții de învățământ, sentimentul de încredere în reușita școlară și socială pe care părinții reușesc s-o dezvolte la copii, informațiile pe care le dețin aceștia asupra sistemului de învățământ și modul în care reușesc să le valorifice, percepția populației asupra sistemului de învățământ, în general, sau asupra unor componente ale acestuia etc. (Duru-Bellat, 2003).

Modul în care acționează indivizii, strategiile, atitudinile pe care le adoptă vizavi de un sistem sau altul al societății, evaluările pe care le fac asupra activității acestora sunt criterii importante, în funcție de care poate fi apreciat un sistem. Aceasta pentru că, pe de o parte strategiile adoptate de indivizi față de un sistem sau altul al societății reflectă nivelul de performanță al acestuia, măsura în care sunt satisfăcute așteptările populației, iar pe de altă parte, pentru a iniția cele mai potrivite măsuri de îmbunătățire a activității unuia sau a mai multor sisteme sociale, este important de stabilit dacă un anumit mod de a acționa este specific doar unor categorii de populație sau societății în ansamblu.

În acțiunile pe care le întreprind, strategiile, atitudinile pe care le adoptă oamenii se ghidează și în funcție de percepția pe care și-o formează asupra unui sistem sau altul al societății. Referindu-ne strict la sistemul de învățământ, o percepție pozitivă asupra învățământului conduce la acțiuni favorabile educației, la includerea școlii în strategiile, proiectele indivizilor pe termen mediu și lung. Dimpotrivă, o percepție negativă mărește distanța dintre individ și sistem, accentuează tendința de a supraaprecia costurile și riscurile comportate de educație și de a minimaliza beneficiile pe care aceasta le aduce. Principalul criteriu în funcție de care este evaluat un sistem de învățământ îl reprezintă gradul de accesibilitate al acestuia, adică șansa egală oferită tuturor indivizilor de a urma forma, tipul și specializarea de învățământ dorite. Modul în care indivizii apreciază gradul de accesibilitate a învățământului reprezintă, în fond, percepția pe care o au aceștia asupra respectării principiului egalității de șanse în societatea căreia îi aparțin.

În articolul de față ne-am propus să analizăm modul în care este percepută accesibilitatea învățământului în România, utilizând date din cercetarea desfășurată anual de către ICCV, *Diagnoza calității vieții* (coord. I. Mărginean, mai 2006). Domeniul calității vieții este definit nu numai de conținutul și natura activităților pe care le desfășoară oamenii, de caracteristicile relațiilor și proceselor sociale la care participă, de bunurile și serviciile la care au acces, ci și de evaluarea împrejurărilor și rezultatelor activităților care corespund așteptărilor populației, stărilor subiective de satisfacție/ insatisfacție, fericire, frustrare etc. (Mărginean, 2005). Învățământul

ocupă un loc important în cercetările desfășurate de către ICCV, determinarea locului și rolului său în creșterea calității vieții fiind urmărite prin:

- șansele de acces ale populației la diferite niveluri de învățământ;
- gradul de cuprindere și promovabilitate (abandonul școlar);
- nivelul general de educație al populației (stocul de învățământ).

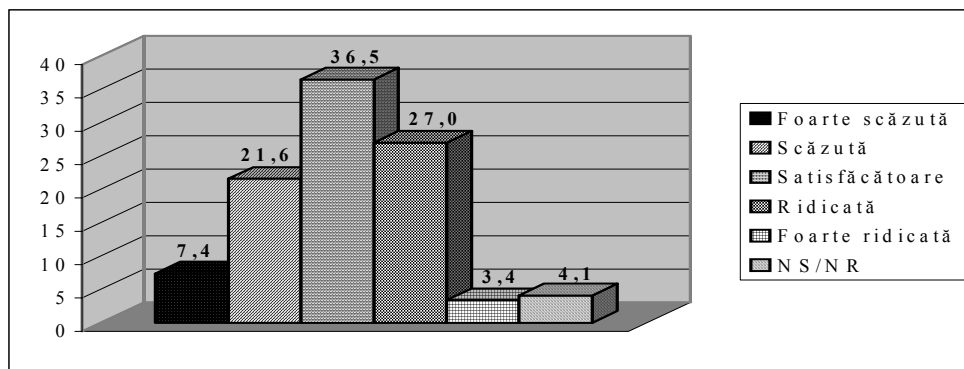
De asemenea, din cele șapte clase ierarhizate ale calității vieții percepute, două dintre ele vizează sistemul de învățământ:

- percepția populației asupra calității învățământului;
- percepția populației asupra accesibilității învățământului.

Astfel, cercetarea realizată de ICCV, pe un eșantion reprezentativ la nivel național, permite analiza percepției populației asupra accesibilității învățământului, în funcție de caracteristici socioeconomice și familiale. În articolul de față, premisa de la care plecăm este cea potrivit căreia percepția populației asupra gradului de accesibilitate al învățământului este influențată de factori de mediu socioeconomici și familiali. Astfel, dacă individul aparține unui mediu socioeconomic și familial defavorizat, ne așteptăm ca percepția asupra accesibilității învățământului să fi una nefavorabilă și invers, apartenența la un mediu favorizat din punct de vedere socioeconomic și familial se asociază cu o percepție pozitivă asupra accesibilității învățământului. Vom considera că un individ aparține unui mediu socioeconomic și familial defavorizat, dacă are: un nivel de educație redus, desfășoară o activitatea profesională pe cont propriu, își are rezidența în mediul rural și își apreciază veniturile ca fiind insuficiente.

Grafic 1

Caracterizați accesibilitatea formelor de învățământ dorite de dvs. și de cei apropiați dvs.

Sursa: *Diagnoza calității vieții*, 2006.

Rezultatele cercetării *Diagnoza calității vieții* evidențiază faptul că, pe ansamblu, populația apreciază gradul de accesibilitate a învățământului ca fiind, cel puțin, unul satisfăcător. Modul în care populația percepe accesibilitatea

învățământului nu se reflectă însă și în datele ultimului *Raport asupra stării sistemului național de învățământ*, publicat de ministerul de resort, potrivit căruia România se situa pe ultimul loc în Europa în ceea ce privește participarea la toate nivelurile de educație a populației în vârstă de 15–24 ani: 41,9% în România, față de 57,5% media pe UE (MedC, 2005). De asemenea, același raport relevă faptul că la nivelul societății românești există diferențe semnificative în ceea ce privește gradul de educație al populației pe medii de rezidență: ponderea persoanelor care au absolvit învățământul superior era de doar 2,9%, în mediul rural, față de 19,1% în mediul urban, al celor care au finalizat nivelul postliceal, de 9,9% în urban, față de 7% în rural și 24,1% din populația din rural a absolvit învățământul liceal, față de 38,4%, în mediul urban (idem, 2005).

Diferențele dintre datele obiective și percepția populației asupra accesibilității învățământului pot fi explicate și prin aceea că, în România „educația a fost promovată foarte mult ca prioritate națională în timpul regimului comunist și încă este declarată prin lege. Putem spune că acesta este un mit național în care (*oamenii*) pot găsi cel puțin câteva elemente pozitive, mai ales că atâtea alte domenii ale vieții sunt clar negative” (Mărginean, 2006).

Data fiind și această diferență dintre percepția populației asupra gradului de accesibilitate a învățământului și datele obiective furnizate de autorități, este cu atât mai important de stabilit dacă există o relație directă între modul în care percep indivizii accesul la educație și caracteristicile de mediu socioeconomic.

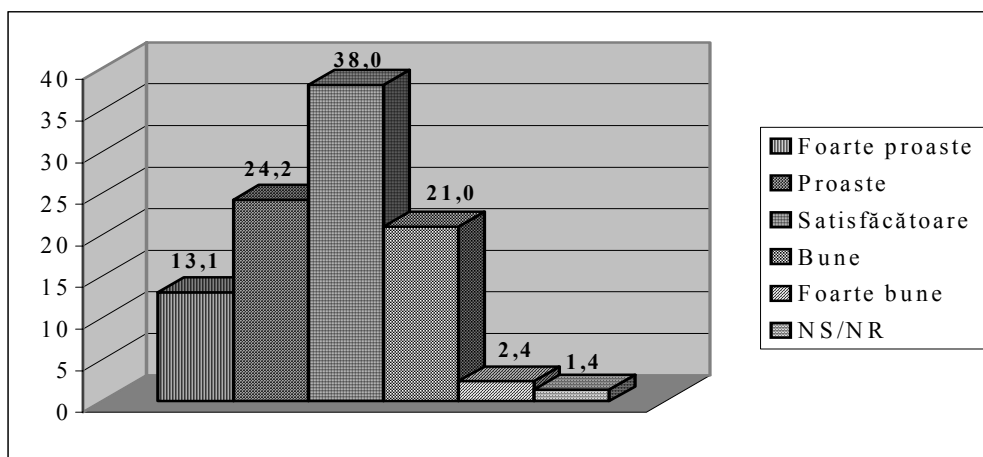
Pentru că în majoritatea studiilor asupra accesului la educație, capitalul economic – înțelegându-se prin aceasta cantitatea de resurse financiare de care dispune o familie – este considerat responsabil, într-o măsură mai mare sau mai mică, de limitarea sau, dimpotrivă, de facilitarea accesului la educație al indivizilor vom începe prin a analiza modul cum își caracterizează populația veniturile de care dispune și relația acestora cu percepția asupra accesibilității învățământului.

Este dovedit faptul că cei care dispun de capital economic investesc atât în mod direct în educație – achiziționarea de cărți, rechizite, plata taxelor școlare, transport, cazare –, cât și în mod indirect – îngrijirea stării de sănătate, asigurarea unor condiții optime de studiu și la domiciliu, organizarea timpului liber al copiilor etc. Dimpotrivă, instabilitatea material-financiară descurajează elaborarea de strategii, stabilirea de obiective educaționale pe termen mediu și lung și reprezintă o potențială sursă de conflict în familie, cu efecte negative asupra dezvoltării psihofizice și intelectuale a copiilor. Cu un venit de 79 de euro pe membru de gospodărie, România se situează pe penultimul loc în UE și din acest punct de vedere, departe nu numai de țări precum Marea Britanie, Germania, Franța, cu venituri de peste 1 000 de euro pe membru de gospodărie, ci și față de țări din centrul și estul Europei – Ungaria – 200 euro, Polonia – 241 euro, Estonia – 181 euro (Mărginean, 2006). În aceste condiții, era de așteptat ca, în marea ei majoritate, populația să-și caracterizeze veniturile ca fiind insuficiente chiar și pentru asigurarea nevoilor de bază.

Grafic 2

Caracterizați veniturile familiei dvs.

(%)

Sursa: *Diagnoza calității vieții*, 2006.

Tabelul nr. 1

Cum estimați veniturile totale ale familiei dvs., în raport cu necesitățile?

(%)

Nu ne ajung nici pentru strictul necesar.	27,2
Ne ajung numai pentru strictul necesar.	34,3
Ne ajung pentru un trai decent, dar nu ne putem permite cumpărarea de lucruri scumpe.	23,6
Reușim să cumpărăm și unele obiecte mai scumpe, dar cu effort.	13,0
Reușim să avem tot ce ne trebuie, fără mari eforturi.	1,6
NS/NR.	0,4

Sursa: *Diagnoza calității vieții*, 2006.

Stabilirea de obiective educaționale și întreprinderea unor acțiuni în scopul atingerii acestora se situează, dacă ținem cont de teoria trebuințelor a lui Maslow, aproape de vârful piramidei trebuințelor caracteristice indivizilor. În concepția lui Maslow, indivizii vor încerca să-și satisfacă trebuințele de ordin superior doar atunci când cele de bază sunt cel puțin parțial satisfăcute. Datele cercetării *Diagnoza calității vieții* ne indică faptul că, pentru mai mult de jumătate din populația României (61,8%) satisfacerea nevoilor de bază reprezintă o mare problemă. Acest fapt ne permite să apreciem că, pentru tot atâția indivizi, satisfacerea nevoilor de ordin superior, cum ar fi cele legate de educație, nu reprezintă o prioritate.

Tabelul nr. 2

Caracterizarea veniturilor familiei, în funcție de educație, mediul rezidențial, statut profesional (%)

Venituri ¹	Educație			Domiciliu		Statut profesional	
	scăzută	medie	înalță	rural	urban	salariat	pe cont propriu
Scăzute	56,5	28,7	19,0	45,5	30,7	20,2	52,7
Satisfăcătoare	29,5	43,5	40,7	35,9	39,6	48,2	30,5
Ridicate	13,3	25,7	39,2	17,2	28,5	30,2	15,5
NS/NR	0,8	2,1	1,1	1,4	1,4	1,3	1,2

Sursa: *Diagnoza calității vieții*, 2006.

Veniturile, sau mai bine zis insuficiența acestora, sunt o adevărată problemă pentru aproape jumătate din populația din mediul rural (45,5%), pentru mai mult de jumătate dintre cei care desfășoară activități pe cont propriu (52,7%) și dintre cei care au un nivel de educație scăzut (56,5%). Observăm, de asemenea că, precaritatea economică este însoțită, cel mai adesea, și de precaritate culturală, educațională: cei care au un nivel scăzut de educație caracterizează într-o mai mare măsură veniturile ca fiind scăzute, decât cei cu un nivel înalt de educație. Astfel, copiii care trăiesc în gospodării ce își caracterizează veniturile ca fiind limitate, nu dețin două dintre cele trei forme de capital în măsură să faciliteze accesul și succesul în educație – cel economic și pe cel cultural – și este greu de crezut ca, în lipsa resurselor financiare și a celor cultural-educaționale, capitalul social, relațional să fie unul extins.

Tabelul nr. 3

Percepția populației asupra accesibilității învățământului, în funcție de venituri (%)

Percepția asupra accesibilității învățământului	Venituri		
	Ridicate	Satisfăcătoare	Scăzute
Scăzută	15,1	24,7	42,2
Satisfăcătoare	39,2	40,0	31,0
Înalță	44,5	31,6	20,9
NS/NR	1,1	3,7	5,9

Sursa: *Diagnoza calității vieții*, 2006.

Percepția asupra accesibilității învățământului este mai puțin favorabilă, după cum se observă, în cazul celor care-și apreciază veniturile ca fiind scăzute și este clar pozitivă, în cazul celor care le caracterizează ca fiind cel puțin satisfăcătoare. Precaritatea economică și cea culturală, asociate cu o percepție negativă asupra accesibilității învățământului nu sunt în măsură să-i sprijine, pe parcursul traseului

¹ Pentru facilitarea analizei datelor am realizat următoarele recodificări: scăzut (foarte proaste, proaste), satisfăcătoare (satisfăcătoare), ridicate (ridicate, foarte ridicate).

educațional, pe copiii care trăiesc în astfel de gospodării. Cel mai adesea, copiii care provin din medii defavorizate din punct de vedere socioeconomic și familial au tendința de a abandona studiile după finalizarea învățământului obligatoriu, pentru a se integra profesional și a contribui, în acest fel, la creșterea veniturilor familiei. Deși câștigurile financiare obținute sunt reduse și fluctuante, decidenții, adică părinții, vor evalua pozitiv o astfel de situație, pentru că satisface nevoile de securitate și economice imediate ale gospodăriei, față de situația în care o parte a veniturilor totale, și așa insuficiente, ar fi alocate educației unui număr redus de membri din gospodărie, pentru beneficii nu numai îndepărtate ca timp, ci și nesigure.

Tabelul nr. 4

Percepția populației asupra accesibilității învățământului, în funcție de nivelul de educație (%)

Percepția accesibilității învățământului ²	Educație ³		
	Scăzută	Medie	Înaltă
Scăzută	39,0	24,6	18,5
Medie	31,5	40,7	35,4
Ridicată	23,3	31,1	45,0
NS/NR	6,3	3,6	1,1

Sursa: *Diagnoza calității vieții*, 2006.

Un rol important în formarea percepției indivizilor îl deține manipularea, contactul cu obiectele care formează realitatea obiectivă. Raportându-ne la situația de față, putem spune că percepția asupra accesibilității învățământului este mai aproape de realitate dacă indivizii au un nivel înalt de educație, pentru că, prin contactul prelungit cu sistemul de învățământ (structură, organizare, personal didactic, elevi etc.), sunt mai bine informați. De asemenea, nu trebuie uitat faptul că sistemele de învățământ, inclusiv cel românesc, au parcurs numeroase schimbări, atât la nivel de structură cât și de conținut, iar un nivel de educație înalt favorizează înțelegerea, cunoașterea acestor schimbări și utilizarea lor în scopul atingerii obiectivelor educaționale stabilite la nivel individual sau familial. Încă din anii '80, școala este adesea comparată cu o piață în care „consumatorii” (părinți și elevi) își aleg „produsele” (școli, profile, specializări etc.), în funcție de gradul de informare, de obiectivele pe care și le propun, de nevoile și posibilitățile de care dispun (Ballion, apud van Zanten, 1996). Astfel, în țările industrializate nivelul de educație al părinților a devenit principalul criteriu de apreciere a șanselor de acces la educație al indivizilor. De asemenea, s-a demonstrat faptul că, la nivelul

² idem 3.

³ Pentru facilitarea analizei datelor am realizat următoarele recodificări: nivel scăzut de educație (fără școală, școală generală neterminată, școală generală), nivel mediu (școală profesională, liceu), nivel înalt (școală postliceală, studii superioare).

gospodăriilor cu un nivel scăzut de educație, există tendința de a considera că toate școlile oferă același tip de învățământ, de aceeași calitate.

În cazul de față, aproape jumătate dintre cei cu un nivel înalt de educație (45,0%) au o percepție pozitivă asupra accesibilității învățământului românesc și puțin peste un sfert dintre ei consideră gradul de accesibilitate redus (18,5%), față de 23,3%, în cazul celor cu nivel scăzut de educație, care apreciază pozitiv accesibilitatea învățământului, și 39,0%, care o percep redusă.

Tabelul nr. 5

Percepția populației asupra accesibilității învățământului, în funcție de mediul rezidențial și statut profesional (%)

Percepția accesibilității învățământului ⁴	Domiciliu		Statut profesional	
	Rural	Urban	Salariat	Pe cont propriu
Scăzută	37,9	22,0	21,8	40,9
Medie	36,9	36,1	41,2	32,9
Înaltă	19,4	39,2	35,6	19,8
NS/NR	5,8	2,7	1,3	6,4

Sursa: *Diagnoza calității vieții*, 2006.

Accesibilitatea învățământului este percepută diferit de cei care își au rezidența în mediul rural și desfășoară o activitate pe cont propriu, față de cei din mediul urban și care sunt salariați. Astfel, percepția asupra accesibilității învățământului este în mod evident *nefavorabilă* în rândul populației din mediul rural (37,9%) și al celor care desfășoară activități pe cont propriu (40,9%) și mult mai *favorabilă*, în cazul celor care-și au rezidența în mediul urban și sunt salariați: 39,2%, respectiv 35,6%. Acest lucru se datorează nu numai diferențelor de venit pe care le presupun cele două tipuri de activități, ci și ofertei educaționale limitate din mediul rural, calității mai scăzute a educației oferite de școlile de la sate. Potrivit studiilor realizate până în momentul de față privind veniturile populației, cei care-și au rezidența în mediul rural dispun de resurse financiar-materiale mult mai reduse, comparativ cu cei din urban, astfel că, și în condițiile în care gospodăriile din rural ar integra școala în strategiile lor pe termen mediu și lung, acestea rămân, cel mai adesea, la nivel de proiect, în lipsa banilor. Populația din mediul urban este avantajată nu numai prin faptul că are la dispoziție o ofertă educațională generoasă, ci și prin aceea că, locuind în apropierea școlilor, anumite costuri cu educația sunt fie reduse, fie eliminate (costurile cu transportul, cazarea, hrană etc.).

⁴ S-au realizat următoarele recodificări: scăzut (foarte scăzut, scăzut), mediu (satisfăcător), înalt (ridicat, foarte ridicat).

Tabelul nr. 6

Percepția populației asupra accesibilității învățământului și activitățile de informare (%)

Percepția accesibilității învățământului	Vizionez emisiuni TV		Citesc ziare, reviste	
	Da ⁵	Nu	Da	Nu
Scăzută	27,8	44,0	24,7	38,1
Satisfăcătoare	37,1	28,6	38,6	31,7
Înaltă	31,4	19,8	34,5	22,4
NS/NR	3,8	7,7	2,1	7,7

Sursa: *Diagnoza calității vieții*, 2006.

Într-un studiu realizat în Franța s-a constatat faptul că, pe lângă tipul de profesie exercitat de către părinți, nivelul de educație al acestora, gradul de inserție al acestora în rețele profesionale, politice, religioase, civice, nivelul de informare etc. s-au dovedit determinante în elaborarea de proiecte educaționale (de Queiroz, 1881; Heriot-van Zanten, 1990; Terrail, 1990, apud Heriot-van Zanten, 1996). Pentru că cercetarea *Diagnoza calității vieții* ne oferă informații și asupra activităților extraprofesionale și familiale ale populației din România, am fost interesați dacă acest tip de activități conduce la diferențe asupra modului de percepere a accesibilității învățământului.

În societatea modernă, mass-media reprezintă una dintre principalele surse de informare a populației asupra a ceea ce se întâmplă în lume și are un rol semnificativ în formarea percepțiilor și concepțiilor acesteia despre societate. Și în România, mass-media a cunoscut o dezvoltare foarte puternică după anii '90. Analize asupra consumului de media la nivelul societății noastre, pe baza datelor din *Diagnoza calității vieții*, indică unele date esențiale pentru demersul nostru: viziunea emisiunilor TV este activitatea de timp liber cu cea mai ridicată frecvență în rândul populației, indiferent de caracteristicile socioeconomice, intelectuale, mediu de rezidență etc.; citirea ziarelor, a revistelor este o activitatea mult mai răspândită în rândul populației cu venituri mai ridicate, care locuiește în mediul urban, are un nivel de educație ridicat și vârsta sub 50 de ani (Urse, 2005). Interesați fiind de nivelul de informare al personalului didactic, al părinților și elevilor asupra reformei în sistemul de învățământ, autorii unui studiu asupra schimbărilor din învățământul obligatoriu din România (Vlăsceanu, 2002) au constatat că cele mai informate sunt persoanele care locuiesc în mediul urban, care au un nivel cel puțin mediu de educație și au contacte mai des cu școala (participă la ședințele cu părinții, fac parte din diverse comitete, organizații legate de școală etc.). De asemenea, un alt aspect referitor la gradul de informare al populației evidențiat de acest studiu este acela că principalul mijloc de informare asupra sistemului de

⁵ Recodificări în baza de date: da (rar, des), nu (deloc).

învățământ îl reprezintă mass-media, deși potrivit specialiștilor, schimbările care au loc în învățământ, cu toate că au început încă din 1990, au devenit vizibile pentru publicul larg destul de târziu. „Este vorba despre anul 1999, când nu doar comunitatea pedagogică, ci și un foarte larg segment de actori sociali (în primul rând mass-media) și societatea românească în ansamblu au realizat că în învățământ are loc o schimbare. Așadar, abia în acel moment schimbarea din educație a ajuns în «presa centrală», în parlament, la «televiziune», la «radio», într-un cuvânt, în toate casele din România” (Crișan, 2002). Consumul de media nu poate suplini alte forme de informare, de ridicare a nivelului de cultură a indivizilor, dar le poate completa. Schimbările de la nivelul sistemului au vizat nu doar manualele, ci numeroase alte aspecte legate de structura și organizarea acestuia, planuri și programe de învățământ, diversificarea ofertei educaționale, modalități de evaluare etc., iar înțelegerea lor presupune atât un anumit nivel de instruire, experiență educațională, cât și un grad cât mai ridicat de informare.

Populației i se oferă, astăzi, posibilitatea de a opta pentru forma, tipul de învățământ dorit, încă de la nivelul preșcolar. Formele și tipurile de învățământ, profilurile și specializările sunt, uneori, extrem de subtil diferențiate, astfel că alegerea se dovedește, pentru mulți, dificilă, de unde și percepția nefavorabilă asupra accesibilității învățământului, în cazul celor care nu urmăresc emisiuni de televiziune (44%) și nu citesc nici ziare sau reviste (38,1%). Cei care sunt mai bine informați au o percepție mai favorabilă asupra accesibilității învățământului: cei care citesc ziare, reviste percep accesibilitatea învățământului ca fiind ridicată într-o mai mare măsură, comparativ nu doar cu cei care nu au astfel de preocupări, ci și cu cei care vizionează emisiuni TV (34,5% față de 31,4%).

Tabelul nr. 7

Percepția populației asupra accesibilității învățământului și capitalul social (%)

Percepția accesibilității învățământului	Întâlniri, petreceri cu prietenii		Merg în excursii la sfârșit de săptămână	
	Da	Nu	Da	Nu
Scăzută	23,9	42,7	14,0	34,3
Satisfăcătoare	38,2	31,9	40,8	34,9
Înaltă	33,7	21,8	43,1	26,0
NS/NR	4,1	3,6	2,0	4,7

Sursa: *Diagnoza calității vieții*, 2006.

Este cunoscut faptul că valoarea socială a diplomelor, măsurată în șanse de acces în ocuparea unei poziții socioprofesionale înalte, nu este aceeași pentru toți membrii unei societăți, motiv pentru care unii au rezerve în a investi în educație. Capitalul relațional, acel ansamblu de cunoștințe, prieteni, colegi, vecini etc. este în măsură să contribuie la valorificarea mai eficientă a investițiilor în educație.

Prietenii, colegii, cunoscuții, vecinii sunt tot atâtea surse de informare asupra posibilităților pe care le oferă atingerea unui nivel de educație, sunt un element de sprijin în depășirea unor eșecuri sau obstacole. Cei care sunt mai bine integrați social – își petrec mai mult timp în compania prietenilor, cunoscuților – au un acces ridicat la „relații utile”, care, deși nu înlocuiesc resursele financiar-materiale, „facilitează comunicarea cu instituțiile și deschid oportunități de valorificare și a celorlalte resurse” (Lăzăroiu, 1999). Pe baza analizei datelor cercetării desfășurate de ICCV s-a ajuns la concluzia că dacă televizoarele sunt prezente astăzi în majoritatea locuințelor din România, facilitând astfel accesul la informație, desfășurarea unor activități de genul celor indicate mai sus (întâlniri, petreceri cu prietenii sau rudele, excursii la sfârșit de săptămână) sunt accesibile doar celor care dispun de venituri suficiente cel puțin pentru un trai decent, populației instruite și celor din mediul urban. Este de înțeles, astfel, de ce percepția asupra accesibilității învățământului este mai înaltă în cazul celor care se întâlnesc, își petrec timpul liber cu prietenii, cunoscuții (33,7%), decât în cazul celor care nu desfășoară astfel de activități (21,8%). Organizarea în mod plăcut a timpului liber, contactul cu ceilalți reprezintă investiții indirecte în educație: îmbunătățesc starea de sănătate, a celei de satisfacție față de viața de zi cu zi, întăresc relațiile în interiorul familiei sau între prieteni, largesc orizontul de cunoaștere al indivizilor etc. Astfel, mai mult decât întâlnirile cu prietenii, excursiile favorizează percepția asupra accesibilității învățământului: 43,1%, față de 26,0% dintre cei care nu merg în excursii. Doar 14,0% dintre cei care merg în excursii au o percepție nefavorabilă asupra accesibilității învățământului, față de 34,3% dintre cei care nu merg în excursii.

Dacă pe ansamblu percepția asupra accesibilității învățământului românesc este una satisfăcătoare, dezvoltarea analizei ne indică faptul că această atitudine este specifică doar unei categorii restrânse de populație: celor cu nivel înalt de educație, care locuiesc în mediul urban, sunt salariați și își apreciază pozitiv veniturile. Indivizii care trăiesc într-un mediu defavorizat din punct de vedere socioeconomic își apreciază șansele de acces la educație ca fiind inechitabile.

În orice societate fundamentată pe principii democratice, dreptul la educație este unul fundamental, garantat prin lege tuturor cetățenilor, indiferent de particularitățile psihofizice, sociofamiliale, economice, de rasă, etnie, religie etc. Singurul criteriu acceptat în procesul de distribuție al pozițiilor din ierarhia educațională și cea socioprofesională este cel meritocratic. Faptul că la nivelul societății noastre gradul de accesibilitate al învățământului este perceput negativ de către populația defavorizată din punct de vedere socioeconomic și familial ridică mari semne de întrebare asupra respectării principiului egalității de șanse de acces la educație. Cum oamenii acționează în funcție de percepțiile pe care le au, menținerea unei astfel de percepții pe termen lung este în măsură să accentueze polarizarea dintre cei care ating un anumit nivel de educație (ridicat), au un anumit nivel de cunoștințe (ridicat) și cei care nu au.

BIBLIOGRAFIE

1. Crișan, Alexandru, *Reforma curriculară: date și fapte pentru un istoric al problemei*, în *Școala la răscruce. Schimbare și continuitate în curriculumul învățământului obligatoriu. Studiu de impact*, (coord.) Lazăr Vlăsceanu, Editura Polirom, Iași, 2002.
2. Duru-Bellat, Marie, *Inégalités sociales à l'école et politiques éducatives*, Paris, UNESCO, www.unesco.org/iiep, 2003.
3. Forquin, Jean-Claude, *La sociologie des inégalités d'éducation: Principales orientations, principaux résultats depuis 1965*, „Revue française de pédagogie”, nr. 48–50, www.inrp.fr/publications/rfp.
4. Heriot-van Zanten, Agnes, *Stratégies utilitaristes et stratégies identitaire des parents vis-à-vis de l'école: une relecture critique des analyses sociologiques*, „Revue Lien Sociale et Politiques – RIAC”, no. 35, printemps, 1996.
5. Lăzăroiu, Sebastian, *Relațiile, în Fețele schimbării. Români și provocările tranziției*, Editura Nemira, București, 1999.
6. Mărginean, Ioan, Bălașa, Ana (coord.), *Calitatea vieții în România*, Editura Expert, București, 2005.
7. Urse, Laureana, *Timpul liber și calitatea vieții*, în „Calitatea vieții în România” (coord. Ioan Mărginean, Ana Bălașa), Editura Expert, București, 2005.
8. Vlăsceanu, Lazăr (coord.), *Școala la răscruce. Schimbare și continuitate în curriculumul învățământului obligatoriu. Studiu de impact*, Editura Polirom, Iași, 2002.
9. *Diagnoza sărăciei și a riscurilor în dezvoltarea copilului din România*, Raport de cercetare realizat de ICCV, coord. prof. dr. Cătălin Zamfir, 2005.
10. *Diagnoza calității vieții*, (mai, 2006) cercetare realizată de ICCV, coord. prof. dr. Ioan Mărginean.
11. *Euromodul – cercetarea calității vieții în România*, Raport de cercetare realizat de ICCV pentru CNCISIS, coord. prof. dr. Ioan Mărginean, 2005.
12. *Raport asupra stării sistemului național de învățământ, 2005*, Ministerul Educației și Cercetării, București, 2005, www.edu.ro.

Les études récentes et celles réalisées au cours des années '60-'70 montrent que, malgré la réduction de l'inégalité des revenus entre diverses catégories de population, la généralisation de la scolarisation, l'accès à l'éducation, se caractérisent par une sélection sociale et culturelle très marquée. Parce que l'explication de l'inégalité d'accès par l'inégalités socioéconomiques n'est pas suffisante, une autre explication s'impose: l'attitude des parents vis-à-vis de l'école, leur perception sur l'enseignement, l'intérêt porté par eux aux études des leurs enfants etc. Cet article analyse la perception de notre société sur l'accessibilité de l'enseignement. Nous avons utilisé des données présentées dans l'enquête Diagnose de la qualité de vie – mai 2006 (coord. prof. dr. Ioan Mărginean).

